

De bioscoop als stimulans voor de leefbaarheid

Het conflict van bioscoopondernemer Johan Miedema met de gemeente Sneek over de vermakelijkheidsbelasting in 1963

Naam: Ysbrand Bosma
Studentnummer: 3689492
Docent: Thunnis van Oort
Inleverdatum: 10-06-2014
Opleiding: Theater-, Film- en Televisiewetenschap
Universiteit Utrecht

Abstract

De naoorlogse periode zag een terugloop in het bioscoopbezoek. In 1963 sloot Johan Miedema zijn bioscoop in Sneek als protest tegen de 20% vermakelijkheidsbelasting omdat de bezoekersaantallen daalden en de kosten te hoog waren. Alleen bij een gunstiger belastingtarief, zou hij zijn bioscoop heropenen. Er ontstond een conflict tussen Miedema en de gemeente Sneek. In het onderzoek werd dit conflict als een microgeschiedenis benaderd dat nieuwe inzichten kan verschaffen over een nieuwe rol van de bioscoop in de jaren zestig, die niet alleen maar werd gezien als een noodzakelijk kwaad, zoals de meeste gemeenten vóór de Tweede Wereldoorlog naar de bioscoop keken. Een historische bronnenanalyse van de gemeenteraadsnotulen van Sneek, NBB jaarverslagen en regionale kranten liet zien dat de gemeente waarde hechtte aan de aanwezigheid van de bioscoop in hun stad. Dit deden ze zowel vanuit cultureel als financieel oogpunt. De bioscoop speelde in de naoorlogse periode een belangrijke rol als vorm van ontspanning in het dagelijks leven van de mensen en het was voor de gemeente Sneek bovendien een extra bron van inkomsten die daarnaast de toerist en de inwoners een extra, moderne vorm van ontspanning bood.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
2. De geschiedenis van de Nederlandsche Bioscoopbond en het conflict met de overheid over de vermakelijkheidsbelasting.....	7
3. Johan Miedema, bioscoopexploitant en bondsvoorzitter.....	13
4. Miedema: "Bioscoop met rug tegen de muur".....	16
5. Conclusie.....	24
6. Literatuurlijst.....	28
7. Bronnenlijst.....	29
8. Bijlagen.....	30

1. Inleiding

"Wegens te hoge gemakkelijksbelasting geen filmvoorstellingen."¹ Dit bericht hing in mei 1963 bij het Amicitia Theater op de plaats waar normaal gesproken altijd de filmaankondigingen werden geplaatst. Dit was de derde bioscoop die Johan Miedema had gesloten uit protest tegen de gemakkelijksbelasting.² De bioscopen van Miedema in Lemmer en Grouw gingen Sneek voor in de voorafgaande maanden. Volgens de regeling van deze gemakkelijksbelasting, die door de gemeenten zelf bepaald werd, dienden deze bioscopen op dat moment 20% van hun jaarlijkse opbrengsten af te staan aan de gemeenten. Dit vormde een aanzienlijke inkomstenbron voor de gemeenten.³ Door de sluiting van de bioscopen in Sneek, Grouw en Lemmer daalde het aanbod aan bioscoopvoorstellingen in deze regio aanzienlijk. Miedema, was eigenaar van 42% van alle bioscoopvestigingen in Friesland en exploiteerde als enige bioscoopbedrijf films in deze omgeving. (zie bijlage I)

Miedema was daarnaast sinds 1956 ook voorzitter van de Nederlandsche Bioscoopbond (NBB). De NBB was een landelijke vereniging van bioscoopeigenaren, distributeurs en filmproducenten, opgericht om de belangen van de bedrijfstak te behartigen. De Bond bekleedde in Nederland een machtspositie binnen de bedrijfstak. Uit jaarverslagen blijkt dat voorzitter Miedema vanaf zijn aantreden als voorzitter samen met de bondsdirecteur jaarlijks meerdere gesprekken heeft gehad met gemeentebesturen om de lokale belastingen te verlagen.⁴ Miedema behartigde dus op landelijk niveau namens de NBB de belangen van de Bond om de gemakkelijksbelasting te verlagen. Daarnaast was hij dus ook nog een bioscoopexploitant die met zijn eigen bedrijf op lokaal niveau te maken kreeg met hetzelfde probleem. Mijn onderzoek is gericht op het conflict over het verlagen van de gemakkelijksbelasting tussen Miedema en de gemeente Sneek en op wat dit meningsverschil zegt over de verhouding tussen de gemeente Sneek en de plaatselijke bioscoop. Vervolgens kijk ik naar hoe dit inzicht geeft in de nieuwe rol van de bioscoop in de naoorlogse periode ten opzichte van de vooroorlogse periode.

Historiografisch kader

De vooroorlogse periode van het bioscoopbedrijf is al uitvoerig door Dibbets beschreven. Uit deze literatuur blijkt dat de gemakkelijksbelasting een maatregel was die het

---

¹ "Filmloze tijdperk duurde 10 weken", *De Leeuwarder Courant*, 23 juli, 1963.

² "Bioscoop in Sneek gaat dicht", *Haarlem's dagblad*, 15 mei, 1963.

³ J.H.J. van den Heuvel, *De Moraliserende Overheid: Een eeuw filmbeleid* (Utrecht: Lemma, 2004), 70.

⁴ Archief Nederlandse Bioscoopbond, jaarverslag 1959, 9.

bioscoopbedrijf in de jaren twintig al ongunstig trof. In dit vaak in de recente geschiedenis terugkerend conflict stonden de confessionele overheden tegenover de Bioscoopbond.⁵ Redenen die de Bioscoopbond noemde voor het heffen van de gemakbelasting waren het aan banden leggen van het bioscoopbezoek, vanwege het gevaar wat de bioscoop zou vormen voor de volksgezondheid, en het spekken van de gemeentekas.⁶

Het historisch kader is enerzijds gebaseerd op het werk van Hofstede en Van den Heuvel, die de landelijke ontwikkelingen van de bioscoop in de jaren zestig globaal hebben beschreven, en anderzijds op het werk van Dibbets die de ontwikkeling van de bioscoop tijdens het interbellum beschreven heeft. Het conflict tussen de lokale overheden en de NBB is eerder al in meerdere regio's onderzocht, maar deze onderzoeken beperken zich de periode van het interbellum.

De naoorlogse periode blijft een vrijwel onontgonnen gebied wat betreft de conflicten tussen individuele bioscoopexploitanten en lokale overheden binnen het bioscoopbedrijf in Nederland. Hofstede heeft wel over deze periode geschreven maar doet dit vanuit een landelijk perspectief en behandelt de gemakbelasting bijvoorbeeld voornamelijk als bijzaak in een studie hoofdzakelijk gericht op de Nederlandse speelfilmproductie. Zijn onderzoek zegt niet zoveel over de situatie op lokaal niveau terwijl in de NBB jaarverslagen werd benadrukt dat de Bond de lokale overheden vaak benaderde en actief discussie voerde over deze belastingskwestie. Onderzoek op lokaal niveau is bij dit onderwerp juist belangrijk omdat de gemakbelasting op lokaal niveau invulling kreeg.

De verzuilde landelijke overheid van vooral confessionele signatuur wordt in het interbellum door Dibbets vooral gezien als tegenstander van het bioscoopbedrijf. Hofstede en Van den Heuvel schrijven juist dat in de naoorlogse periode, toen er sprake was van ontzuiling, de overheid film meer als vorm van cultuur ging zien. De Nederlandse films werden als uitdrager van de Nederlandse cultuur geplaatst tegenover de uit het buitenland geïmporteerde films, die alleen maar sensatie zouden brengen.

Mijn lokale onderzoekscasus in Sneek kan beschouwd worden als een microgeschiedenis, een geschiedenis die zich afspeelt binnen de grenzen van een afgebakende, specifieke regio. De bevindingen van deze vorm van geschiedenis kunnen afwijken van het algemene beeld van de landelijke geschiedenis en kunnen op lokaal niveau iets nieuws toevoegen of een nuance aanbrengen in het bestaande beeld. Ik hoop met dit

---

⁵ Karel Dibbets, "Taboe van de Nederlandse Filmcultuur", in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, jaargang 9, nr. 2 (Rotterdam: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid: 2006), 60.

⁶ Thunnis van Oort, Fransje de Jong en André van der Velden. "De bewogen beginjaren van de Nederlandsche Bioscoop Bond, 1918-1925" in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* jaargang 16, nr 2 (in druk), 12.

onderzoek nieuw inzicht te kunnen verschaffen in de rol van de bioscoop in de lokale leefomgeving in de jaren zestig. Genoemde schrijvers hebben zich gericht op de landelijke discussie. Nader onderzoek naar een lokale casus, specifiek naar de in de discussie gebruikte argumenten, zou ons wellicht meer kunnen vertellen over de waarde die gehecht werd aan de lokale bioscoop. Hiermee kunnen er nieuwe inzichten verkregen worden op landelijk niveau over de rol van de bioscoop in de samenleving tijdens de jaren zestig.

Volgens Maltby is de filmgeschiedenis beter te begrijpen met behulp van microgeschiedenis. Geschiedenis bestaat volgens hem niet alleen uit een algemene landelijke geschiedenis maar ook uit lokale historie of deelstudies.⁷ Microgeschiedenissen vertellen het verhaal van de kleine spelers. Volgens Maltby zijn het juist de kleinschalige onderzoeken naar lokale situaties, effecten en infrastructuren, gebaseerd op gegevens en data van individuele bioscopen of kleine ketens die belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het bestaande beeld. Zulke deelstudies vormen de bouwstenen van een grotere cultuur geschiedenis, juist een lokale casus kan meer details geven over kwesties, als de positie van het bioscoopbedrijf in Nederland, die vooralsnog vooral vanuit een landelijk perspectief beschreven zijn.⁸ Maltby vindt dat binnen de filmgeschiedenis met onderzoek naar microgeschiedenis de receptie van film en bioscoop centraal moet staan en niet de film zelf. Aan de hand van bronnen- en archief onderzoek wil ik proberen te werken volgens de opvattingen van Maltby. Door onderzoek te doen naar de lokale discussie tussen de gemeente Sneek en Miedema is wellicht vast te stellen wat de nieuwe rol van de bioscoop is in de regio Sneek. Het conflict tussen Miedema en de gemeente Sneek kan aan de hand van plaatselijke details een nieuw licht werpen op de rol van bioscopen in de periode van de jaren zestig.

Methode

Het onderzoek is kleinschalig van opzet en het is de bedoeling het conflict tussen de gemeente Sneek en het bioscoopbedrijf van Miedema rondom de afschaffing van de gemakbelasting te onderzoeken. Het zwaartepunt van het onderzoek richt zich op de raadsnotulen van de gemeente Sneek waarin het belang en de rol van de bioscoop in de regio besproken worden. Vanwege de omvang van het onderzoek heb ik me beperkt tot het bestuderen van de gemeenteraadsnotulen uit het gemeentearchief van Sneek, de jaarverslagen van de NBB en krantenartikelen uit de *Leeuwarder Courant* en het *Sneeker Nieuwsblad*. De

---

⁷ Richard Maltby, "On the Prospect of Writing Cinema History from Below", in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* jaargang 9, nr. 2 (Rotterdam: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid: 2006), 79.

⁸ Maltby, "On the Prospect of Writing Cinema History from Below", 91.

NBB jaarverslagen verschaffen inzicht in het landelijk beleid in vergelijkbare conflicten. Na een nauwkeurige analyse van de notulen en de verschillende argumenten van de gemeenteraad die in de discussie ter sprake kwamen wordt alles op een rijtje gezet. Daarnaast analyseer ik de argumenten van Miedema, die in de gemeenteraadsnotulen worden genoemd en in de regionale kranten gepubliceerd zijn, om inzicht te krijgen in de standpunten van beide partijen.

De vraag in deze scriptie is: *Wat kan het conflict in Sneek ons zeggen over de verhouding tussen de gemeente Sneek en het plaatselijke bioscoopbedrijf en wat zegt dit over de rol van de bioscoop binnen de leefomgeving in de jaren zestig?* In het eerste hoofdstuk wordt uitgelegd wat de maatschappelijke positie van de bioscoop was in de vooroorlogse periode, wat de gemakkelijksbelasting precies inhield, wat dit betekende voor de bioscopen en welke rol de NBB had binnen het bioscoopbedrijf. Daarna komt de naoorlogse periode aan bod, wat veranderde er voor de bioscopen in vergelijking tot de vooroorlogse periode. Hiermee wil ik een landelijke situatie in kaart brengen waarin ik mijn lokale onderzoek kan plaatsen. In het tweede hoofdstuk wordt nader ingaan op Miedema zelf en hoe zijn lokale bioscoopbeleid in Sneek zich verhield tot het landelijke beleid van de NBB. Met deze twee hoofdstukken introduceer ik mijn lokale onderzoek. In het derde hoofdstuk komt de discussie aan de orde die speelde tussen Miedema en de gemeente over de gemakkelijksbelasting. Met behulp van de gemeenteraadsnotulen uit het gemeentearchief van Sneek en artikelen uit de regionale kranten zal ik deze behandelen. Aan de hand van mijn onderzoek wil ik nagaan welke belangen er speelden bij de gemeente om de bioscoop in Sneek ervan te weerhouden zijn deuren te sluiten vanwege de heffing van de gemakkelijksbelasting en welke rol de bioscoop van Miedema in Sneek in nam. In de conclusie wil ik nader ingaan op hoe de functie van de bioscoop veranderde in de naoorlogse periode en welke nieuwe inzichten het conflict in Sneek ons hierover heeft gegeven.

2. De geschiedenis van de Nederlandsche Bioscoopbond en het conflict met de overheid over de vermakelijkheidsbelasting

De vooroorlogse periode

De Nederlandsche Bioscoopbond werd opgericht op 18 juli 1921. De Bond bracht de bioscoophouders en de filmverhuurders samen. Ze wilden met deze Bond hun eigen belangen beschermen ten opzichte van derden. Al sinds 1912 was er sprake van negatief gerichte bemoeienis van de landelijke overheid op het filmbedrijf in de vorm van lokale filmkeuringen. De invoering van deze keuring door diverse gemeenten kwam vooral door de confessionele lokale politici die de bioscoop beschouwden als een leerschool van crimineel gedrag, een schadelijk instelling waartegen vooral de jeugd beschermd moest worden. Deze lokale overheden hadden in de oorlogsjaren 1914-1918, toen het bioscoopbezoek sterk toenam, de neiging om de vermakelijkheidsbelastingen te verhogen.⁹ Door de beide partijen, distributeurs en exploitanten, te verenigen in een bond stonden ze sterker tegenover tegenstanders van de bioscoop zoals de nationale en lokale overheden.

Door de oprichting van de Bond konden distributeurs en exploitanten naast externe problemen ook interne problemen effectiever afhandelen. Er was namelijk regelmatig onenigheid tussen een exploitant en een distributeur over kwesties als het te laat versturen van films, achterstallige betalingen voor het huren van films en klachten over beschadiging van de geleverde films. Het oplossen van deze conflicten onderling via de NBB bespaarde veel tijd vanwege de snelle bemiddeling die er mogelijk was.¹⁰ De Bond voerde een standaardcontract in waarin niet alleen werd vastgelegd dat een distributeur geen films mocht verhuren aan niet NBB-leden, maar ook dat de exploitant in zijn programmering alleen films mocht vertonen van NBB-verhuurders. Hiermee creëerde de Bond een exclusief handelsverkeer tussen zijn leden en sloot derden buiten. Indien deze regel werd overtreden, was de NBB gemachtigd om dit te bestraffen met een boycot. Hiermee verplichtte de Bond min of meer iedereen om lid te worden en zo ontstond er een besloten bedrijfstak, waarbij iedereen volgens dezelfde regels met elkaar handelde en concurreerde. Dit alles had de instemming van de overheid, die de Bond beschouwde als een garantie tegen uitwassen. Hierdoor beheerste de NBB de hele bedrijfstak van de film, van vertoning tot aan distributie.¹¹ Dibbets spreekt in dit verband van

---

⁹ Van Oort, de Jong en van der Velden. "De bewogen beginjaren van de Nederlandsche Bioscoopbond", 3.

¹⁰ Karel Dibbets, "Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen", in *Geschiedenis van de Nederlandse film en bioscoop tot 1940*, gered. door Karel Dibbets en Frank van der Maden, (Weesp: Wereldvenster, 1986), 249.

¹¹ Dibbets, "Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen", 256.

'kartelvorming' omdat de bioscoopondernemers binnen de NBB onderling de handel en de concurrentie reguleerden, waardoor concurrentie geen poot had om op te staan.¹²

Het voornaamste meningsverschil tussen de Bond en gemeenten was, naast de lokale filmkeuringen, de financiële kwestie over de belastingdruk op bioscoopondernemingen: gemakkelijksbelasting.¹³ Deze belasting speelde binnen het filmbedrijf al sinds de eerste jaren een rol en zou gedurende een groot deel van de geschiedenis van de NBB een rol blijven spelen. Bioscoopondernemingen werkten vanaf het begin al samen om deze belastingmaatregel tegen te gaan. Toen het bioscoopbezoek toenam in de jaren 20, en dus ook de inkomsten van de bioscopen, maakten de lokale overheden steeds meer gebruik van deze heffing door het percentage te verhogen. De heffingen lagen tussen de 20% en 35% van de totale bruto inkomsten van een bioscoop en verschilden per regio.¹⁴ Wanneer een bij de Bond aangesloten bioscoop door de hoge heffingen zijn deuren moest sluiten, boycotte de Bond uit solidariteit en als protest de filmtoevoer voor concurrerende ondernemingen om zo hun leden te steunen. Door dit beleid werden alle lokale bioscopen gedwongen om één front te vormen bij de sluitingsacties.¹⁵ Door de steun van de Bond stonden lokale bioscopen sterker tegenover het beleid van de lokale overheden, die naar eigen inzicht deze tarieven kon aanpassen.

De NBB verweet de gemeenten dat de gemakkelijksbelasting werd gebruikt als gemakkelijke inkomstenbron. Daarnaast had de Bond het idee dat veel gemeenten van mening waren dat de film een minderwaardige vorm van gemakkelijksheid was. De Bond vond de lokale belasting dermate hoog dat zij, in afwijking van de oorspronkelijke opzet, niet gemakkelijk op de bezoekers was te verhalen. De heffing had het effect van een bedrijfsbelasting die in de praktijk een aanzienlijk deel van de winst opslokte.¹⁶

Volgens Dibbets probeerde de lokale overheid in de vroege jaren 20 met deze heffing het bioscoopbezoek af te remmen omdat de overheid de bioscoop en zijn invloed beschouwde als een gevaar voor de zuilen, immers alle vermaak vond binnen eigen kring plaats en de bioscoop doorbrak dat. Het bioscoopbedrijf wilde daarentegen de eigen inkomsten op peil houden terwijl de verzuilde overheid de belastingheffing wilde gebruiken om het bioscoopbezoek aan banden te leggen.¹⁷ Van den Heuvel beaamt dit door te stellen dat de opkomst van het bioscoopbedrijf altijd al vergezeld ging met kritiek uit confessionele kringen.

---

¹² Dibbets, "Taboe van de Nederlandse Filmcultuur", 59.

¹³ Bart Hofstede, *Nederlandse cinema wereldwijd. De internationale positie van de Nederlandse film* (Amsterdam: Boekmanstudies, 2000), 53.

¹⁴ Dibbets, "Taboe van de Nederlandse Filmcultuur", 60.

¹⁵ Van Oort, de Jong en van der Velden. "De bewogen beginjaren van de Nederlandsche Bioscoopbond", 12.

¹⁶ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 6.

¹⁷ Dibbets, "Taboe van de Nederlandse Filmcultuur", 60.

Het verbieden van de bioscoop was geen optie vanwege de sterke sociale en economische basis van de bioscoop. Scherpe controlemaatregelen waren echter wel toegestaan. Een poging tot indammen of beperken van het 'bioscoopgevaar' werd ondernomen met de invoering van de bioscoopwet in 1928.¹⁸ Aan de hand van deze wet werd bepaald welke films wel en niet toegestaan waren in de openbare bioscopen. Films werden, voordat ze in roulatie gingen, gecontroleerd of ze wel voldeden aan de eisen van de landelijke overheid en wel vertoond mochten worden.¹⁹ Landelijk werd dus besloten welke films toelaatbaar waren voor vertoning en welke niet. Volgens Hofstede was er op filmgebied uitsluitend sprake van heteronome speelfilmvertoning: de filmvertoningen waren bedoeld voor een 'algemeen' publiek en er was nauwelijks vertoning van autonome films voor een 'niche' publiek.²⁰ Ondanks de weerstand die de bioscopen kregen van de overheid, bleef het bioscoopbedrijf overeind vanwege de regelmatige bezoekersaantallen.

De naoorlogse periode

Dit veranderde echter in de jaren zestig, toen het bioscoopbezoek ontzettend afnam, na een relatief stabiele periode in de jaren vijftig.²¹ De Nederlandse bioscoopbranche moest volgens Hofstede een daling van 61% verwerken.²² NBB cijfers tonen ook aan dat begin jaren zestig de bezoekersaantallen jaarlijks steeds meer afnamen. (zie bijlage III) Het landelijk bezoekerscijfer in 1963 bedroeg 43.100.000 tegenover 47.875.000 in 1962.²³ Een van de verklaringen die Van den Heuvel hiervoor geeft was dat de bioscoopsector, in tegenstelling tot de maatschappelijke ontwikkeling, met weinig vernieuwing was gekomen sinds de jaren 50: de bioscoopapparatuur was verouderd en de gebouwen waren slecht onderhouden. Het achterstallig onderhoud van bioscopen zorgde er voor dat de nieuwe generatie jongeren zich niet aangetrokken voelde tot de bioscoop. Ook de opkomst van de televisie als nieuw medium speelde een rol in de daling van het bioscoopbezoek. Toch kan volgens Van den Heuvel ook de gemakkelijksbelasting gezien worden als een belangrijke oorzaak voor het afnemende filmbezoek in de jaren 50 en 60.²⁴ De gemakkelijksbelasting trof bioscoopbedrijven namelijk extra hard vanwege deze teruglopende bezoekersaantallen. Door de geringe

---

¹⁸ Mark van den Heuvel, "Jeugd tussen traditie en moderniteit. Transformaties van naoorlogse jeugdcultuur en het beheer over de jeugd." in *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* door Paul Luykx en Pim Slots. (Hilversum: Verloren, 1997), 184.

¹⁹ Dibbets, "Taboe van de Nederlandse Filmcultuur", 47.

²⁰ Hofstede, "Nederlandse cinema wereldwijd," 72.

²¹ Van den Heuvel, "Jeugd tussen traditie en moderniteit," 184.

²² Hofstede, "Nederlandse cinema wereldwijd," 58.

²³ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 12.

²⁴ Van den Heuvel, *De Moraliserende Overheid*, 70.

inkomsten moesten de bioscopen hun entreprijzen verhogen om rendabel te blijven. Dit zorgde voor een nog grotere terugloop in het bioscoopbezoek.²⁵

Volgens de NBB jaarverslagen werd het, vanwege hun geringe inkomsten, steeds lastiger voor de bioscopen om de gemakkelijksbelasting af te dragen aan de gemeenten.²⁶ Vanwege deze omstandigheden, die het bioscoopbedrijf in gevraag brachten, verzochten ze de landelijke overheid om de gemakkelijksbelasting af te schaffen. Het eerste verzoek van de NBB aan de landelijke overheid om de gemakkelijksbelasting volledig te schrappen uit de Gemeentewet, dateert uit 1959.²⁷ De NBB vond namelijk dat in de naoorlogse periode, met de opkomst van subsidies voor toneel, concerten, opera en ballet, de gemakkelijksbelasting afgeschaft zou moeten worden of tenminste op dat moment drastisch verlaagd moest worden. Vele van deze ontspanningsmogelijkheden hoefden namelijk al geen gemakkelijksbelasting meer af te staan aan de gemeente.

In ieder geval mag wel als vaststaand worden aangenomen, dat de enorme verhoging welke de belastingheffing op het openbare vermaak in het begin van deze eeuw heeft ondergaan, de toch al moeizame ontplooiing in ons land van cultuur en sport extra heeft geremd. Na de Tweede Wereldoorlog zijn de inzichten op dit punt sterk gewijzigd en heeft de overheid haar taak beter begrepen, hetgeen onder meer blijkt uit de subsidieverstrekking ten behoeve van toneel, concert, opera en ballet.²⁸

De Bond was landelijk zeer actief om belastingherziening te bewerkstelligen en zij deden dit door zowel schriftelijk als mondeling contact op te nemen met de lokale gemeenten om ze van deze noodzaak te overtuigen. Indien de lokale bioscopen hierin vervolgens niet tegemoet werden gekomen door de gemeenten zou de NBB het sluiten van de bioscopen in kwestie rechtvaardigen en steunen. In het jaar 1963 was het de Bond gelukt om het landelijke netto heffingspercentage van de gemakkelijksbelasting te verlagen van 22% in 1962 tot 19,6% in 1963.²⁹

Ondanks dat het bioscoopbezoek daalde, kreeg de bioscoop in de jaren zestig een nieuwe rol binnen de samenleving. Hoewel het bioscoopbedrijf vóór de Tweede

---

²⁵ Karel Dibbets, "Economische concentratie en geografische spreiding: een analyse van zeven verschillende jaren," in *Bioscoopketens in Nederland: Economische concentratie en geografische spreiding van een bedrijfstak, 1928-1977* (Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1980), 61.

²⁶ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1964, 8.

²⁷ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1965, 5.

²⁸ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 5.

²⁹ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 10.

Wereldoorlog vooral als zedelijk gevaar werd gezien, werd het vertonen van films steeds meer een gewaardeerde culturele activiteit. De film werd meer in dienst gesteld van de overheid en werd film steeds meer als cultureel medium benaderd. Als propagandist moest film de culturele identiteit van Nederland bewaren en naar het buitenland brengen via internationale filmfestivals.³⁰ Dit gebeurde toen Nederlandse films, in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog, werden ingezet als 'culturele vertegenwoordigers' en geselecteerd en gesanctioneerd werden door de afdeling film van de Raad voor de Kunst. De Raad voor de Kunst was zelf samengesteld door vertegenwoordigers uit de filmsector. De 'cultuurfilm' koppelde de artistieke integriteit aan een positieve verbeelding van het staatsbelang.³¹ Deze cultuurfilms richtten zich destijds vooral op onderwerpen waar Nederland trots op kon zijn, zoals het verzet in de Tweede Wereldoorlog en de strijd tegen het zeewater. In tegenstelling tot de vooroorlogse periode, kregen deze culturele producties nu subsidies om deze films te maken. Hiermee erkende de overheid steeds meer de cultuurfilm als vorm van kunst.³² Een kritische kanttekening kan hierbij gemaakt worden, het feit dat de cultuurfilm dus bepaald werd door een selecte groep mensen uit de filmsector die niet geheel onpartijdig in deze kwestie stond. Wel werd er een scherp onderscheid gemaakt, en dit zal straks ook blijken uit mijn lokale casus, tussen de cultuurfilm van Nederlandse bodem en de 'sensatie films' uit het buitenland. De Nederlandse cultuurfilms hadden een opvoedkundige waarde en wanneer alle lagen van de bevolking er mee in aanraking zouden komen, dan zou het algemene beschavingspeil stijgen.³³ De geïmporteerde sensatiefilms zouden daarentegen geen culturele strekking hebben.

Film werd zo onderdeel van de culturele leefomgeving. De NBB bevestigt dit door in hun jaarverslag van 1963 te stellen dat zij met de bioscoop als uitgaanscentrum een sociale behoefte vervulde voor het volk.³⁴ In de naoorlogse periode veranderde er veel op cultureel en economisch vlak binnen de samenleving. Er begon een periode van sterke economische groei, een toename van vrije tijd en dus behoefte aan besteding, ontzuiling van de samenleving en suburbanisatie. Nieuwe buitenwijken en woonsteden verrezen waardoor er een toename was van de binnenlandse mobiliteit.³⁵ Door de groeiende vrijetijdsbesteding en het toenemende aantal persoonlijke vervoersmiddelen, zoals brommers en motors, kregen bioscopen een veel groter bereik in omliggende regio's.

---

³⁰ Hofstede, "Nederlandse cinema wereldwijd," 73.

³¹ ibidem.

³² ibidem.

³³ Van den Heuvel, *De Moraliserende Overheid*, 71.

³⁴ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 5.

³⁵ Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam: Arbeiderspers, 1995), 104.

De bioscoop was een belangrijke uitgaansgelegenheid geworden die door de toenemende mobiliteit vele mensen, al dan niet toeristen, naar de regio lokten. Toerisme kon voor een grotere welvaart in dorp of stad zorgen. De cijfers uit het NBB jaarverslag tonen aan dat er in de zomermaanden steeds sprake is van een kleine stijging in bioscoopbezoek ten opzichte van de vorige maanden. (zie bijlage IV) De maanden die er in deze tabel uitspringen zijn april, mei, juli en augustus. Dit zijn maanden waarin veel nationale feest,- en vakantiedagen vallen. De bioscoop werd natuurlijk meer bezocht naarmate de bezoekers meer vrije tijd hadden. Uit mijn onderzoek blijkt dat toerisme een steeds belangrijkere factor werd die van invloed was op de besluitvorming van gemeenten inzake de exploitatie van de plaatselijke bioscoop. Dit gaf de bioscoop een sterkere positie in het conflict met de lokale overheid omtrent de vermakelijkheidsbelasting.

In het volgende hoofdstuk komt het wel en wee van bioscoopexploitant Johan Miedema aan de orde. Ter sprake komt hoe hij in het bioscoopbedrijf terecht is gekomen en wat zijn houding was ten opzichte van de lokale vermakelijkheidsbelasting. Tot slot wordt behandeld of het conflict hierover met de gemeente Sneek wel of niet representatief was voor het landelijk beleid dat de NBB voerde in de jaren zestig.

3. Johan Miedema, bioscoopexploitant en bondsvoorzitter

In de voorgaande paragraaf is een beeld geschetst van de veranderende houding van de overheid ten opzichte van het bioscoopbedrijf en de nieuwe rol die het bioscoopvermaak innam binnen de cultuur en de samenleving. In dit hoofdstuk komt Johan Miedema's bioscoopbedrijf ter sprake en wordt kort ingegaan op zijn rol als voorzitter van de NBB en hoe zijn lokale beleid in Sneek tegen de gemakkelijksbelasting zich verhiel tot het landelijke beleid van de Bond. Met dit hoofdstuk wil ik een profiel schetsen van Miedema als lokale bioscoopexploitant in de jaren zestig en kijken hoe zijn voorzitterschap bij de Bond heeft meegespeeld in zijn conflict met de gemeente Sneek.

Johan Miedema reisde in de jaren 20 al samen met zijn broer Jacob onder de firmanaam "N.V. Algemene Nederlandse Bioscoop Onderneming" door het noorden en het oosten van het land. Beiden waren ze in het bioscoopbedrijf van hun vader Swier gerold, gestart in Meppel in 1915. Door de aanvankelijk incidentele filmavonden om te zetten in vaste filmavonden veranderden de filmzaaltjes van de Miedema's door de jaren heen in bioscooptheaters.³⁶

In 1933 kocht Johan Miedema het Amicitia Theater in Sneek. Dit werd zijn hoofdvestiging in Friesland nadat hij samen met Jacob in 1942 de firma opsplijste. Johan ging het noorden (Friesland) als afzetmarkt gebruiken en Jacob bleef in het oosten (Drenthe en Overijssel).³⁷ Johan Miedema had vaste bioscoopvestigingen in 8 verschillende plaatsen in Friesland, waaronder Grouw, Lemmer en Sneek.³⁸ Uit een advertentie van *De Friese Koerier* blijkt dat hij naast de 8 vaste vestigingen nog 18 plaatsen bezocht met een reisbioscoop.³⁹ Miedema had in het zuiden, het oosten, het westen en het midden van Friesland vaste bioscoopvestigingen. (zie bijlage II) De bioscoopvestigingen in de noordelijke plaatsen Dokkum en Leeuwarden werden gerund door andere bioscoopbedrijven. Ook waren er nog kleine bioscoophouders verspreid over de hele provincie. Niemand van de concurrerende bioscoop eigenaren exploiteerde films in meer dan één stad of dorp. Wat hieruit geconcludeerd kan worden, is dat Miedema van alle bioscoopbedrijven in Friesland als enige exploitant een keten had van meerdere vestigingen die verspreid waren over de hele provincie.

Het Amicitia Theater, Miedema's hoofdvestiging, bevond zich in Sneek. In de kleinere plaatsen Grouw en Lemmer had hij weekendbioscopen. Hier werden alleen in het weekend

---

³⁶ Dibbets, "Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen", 249.

³⁷ Dibbets, "Economische concentratie en geografische spreiding", 49.

³⁸ "Toen en nu in Friesland", geraadpleegd op 4 juni, 2014, <http://www.edugis.nl/lesmodules/toenennu/>

³⁹ "Bioscoopbedrijf Joh. Miedema N.V. vertoonde de unieke film: De Overval", *De Friese Koerier*, 10 december, 1963.

films vertoond omdat de bioscooponderneming anders in dergelijke kleine dorpen niet rendabel zou zijn. Het Amicitia Theater omvatte, naast een bioscoop, ook nog een concertzaal en een theaterzaal waar muziek- en toneelvoorstellingen regelmatig werden opgevoerd. Deze zalen werden bovendien in de jaren vijftig en zestig regelmatig verhuurd aan verenigingen.⁴⁰ In Sneek, Grouw en Lemmer werd een gemakelijkheidstarief gehanteerd van 20%. In Sneek gold dit tarief voor alle filmvertoningen en in Grouw en Lemmer alleen voor de geïmporteerde films. Nederlandse films en culturele films waren in deze plaatsen vrijgesteld van deze belasting.⁴¹

In 1956 had Miedema het pand laten verbouwen en de bioscoopapparatuur laten vernieuwen. Ondanks deze vernieuwingen liep het bioscoopbezoek terug en daalden zijn inkomsten. Volgens Miedema was dit te wijten aan de veranderingen in de maatschappij. De opkomst van de televisie zou volgens hem zorgen voor oneerlijke concurrentie. Volgens Miedema liep hierdoor het bioscoopbezoek terug en dit was voor hem een reden om de gemakelijkheidsbelasting te willen verlagen.⁴² In april 1963 diende hij een verzoek in bij de gemeente Sneek om de gemakelijkheidsbelasting van 20% te verlagen. Na afwijzing van dat verzoek sloot hij de bioscoop als vorm van protest omdat de bezoekersaantallen te laag waren en de kosten te hoog. Alleen indien Miedema een gunstiger belastingtarief zou krijgen zou hij zijn bioscoop heropenen.

Miedema had in deze kwestie een dubbele pet op, hij was zowel voorzitter van de NBB als lokale bioscoopexploitant. Hij werd in 1956 benoemd tot nieuwe voorzitter van de NBB. Hij zou pas aftreden in 1967 en bekleedde daarmee elf jaar deze functie.⁴³ In een krantenartikel uit *De Friese Koerier* in 1965 werd op zijn carrière teruggeblikt in verband met het vijftigjarig bestaan van het bioscoopbedrijf N.V. Miedema. Miedema hoopte voor zijn naderende pensioen in ieder geval nog de gemakelijkheidsbelasting afgeschaft te zien worden, zo blijkt uit interviews.⁴⁴ Miedema had hier namelijk bijna zijn hele leven tegen gestreden. Uiteindelijk ging Miedema met pensioen in 1967 en de gemakelijkheidsbelasting bleef voortbestaan tot de heffing in 1971 landelijk werd afgeschaft.⁴⁵ Uit de gemeenteraadsnotulen van Sneek blijkt echter nergens dat hij zijn landelijke functie inzette in de lokale discussie.

---

⁴⁰ Amicitia theater, archief Vereniging Historisch Sneek, archiefnummer: C80.

⁴¹ "Miedema wil bioscoop in Lemmer sluiten", *De Friese Koerier*, 10 mei, 1963.

⁴² "Raadsnotulen, 08-04-1963, bijlage no. 55, pagina 114," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4148.

⁴³ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1967, 2.

⁴⁴ "Miedema's theaterbedrijf 50 jaar: Voor goed geleide theater is er nog wel toekomst", *De Friese Koerier*, 7 oktober, 1965.

⁴⁵ Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1971, 6.

Miedema volgde in zijn aanpak van het conflict met de gemeente de lijn die door de NBB was uitgestippeld. Na schriftelijk en mondeling contact, zonder resultaat, werd de bioscoop gesloten om daarmee de gemeente onder druk te zetten. De NBB heeft zich in dit conflict verder niet openlijk gemengd, voor zover in de bronnen is te achterhalen. Mogelijk heeft Miedema zijn eigen conflict met de gemeente Sneek binnen de NBB wel als voorbeeld gebruikt. Sneek werd in het jaarverslag van de NBB uit 1963 genoemd als een van steden waar het protest tegen de vermakelijkheidsbelasting zijn vruchten had afgeworpen.

In de volgende paragraaf wil ik nader ingaan op deze discussie tussen Miedema en de gemeenteraad van Sneek. Eerst zal ik kort de situatie voorafgaand aan deze discussie toelichten om vervolgens de argumenten van beide kanten te analyseren. Ik hoop met behulp van de analyse van dit lokale conflict te kunnen aantonen welke belangen er speelden, om vervolgens te kunnen aantonen welke rol de bioscoop vervulde in deze lokale omgeving.

4. Miedema: "Bioscoop met rug tegen de muur"

Om het conflict in Sneek in te leiden, schets ik eerst een beeld van wat hier aan vooraf ging. Sneek was namelijk niet Miedema's eerste bioscoopexploitatie die zijn deuren sloot vanwege de hoogte van de vermakelijkheidsbelasting. De weekendbioscopen in Grouw en Lemmer werden een aantal maanden eerder gesloten. Ik zal eerst kort in kaart brengen wat hier precies aan de hand was. Dit is noodzakelijk omdat binnen deze conflicten argumenten worden aangedragen die ondersteunend zijn bij de discussie van Sneek en wat ik hier uiteindelijk over wil vertellen.

Sluiting van weekendbioscopen

In januari 1963 kondigde *De Frisia*, een krant in de regio van de gemeente Boarnsterhim, aan dat er voorlopig geen "gezellige films" meer gedraaid werden in de weekendbioscoop Van Stralen in Grouw.⁴⁶ De reden hiervoor was dat het te duur zou zijn om gewone filmvoorstellingen te organiseren. De bezoekersaantallen bleken te laag en de kosten waren te hoog. Johan Miedema had een verzoek gedaan aan de Burgemeester en Wethouders (B. en W.) om de 20% vermakelijkheidsbelasting te doen vervallen, maar hierop was afwijzend gereageerd. Om de inwoners van Grouw filmvertoningen niet geheel te ontzeggen was er besloten om nog wel de cultuurfilms te blijven vertonen omdat hier geen belastingen over geheven werden in die gemeente. Vanaf dat moment werd er bij de advertenties vermeld dat de entreprijzen verhoogd waren (zie figuur 1). Dit werd gedaan omdat er minder voorstellingen werden georganiseerd waardoor de hierdoor lagere inkomsten gecompenseerd moesten worden, ondanks het feit dat over deze cultuurfilms geen vermakelijkheidsbelasting geheven werd. De vraag is ook of deze voorstellingen genoeg publiek trokken, aangezien de kranten schreven dat er geen "gezellige films" meer werden vertoond. De discussie die hier speelde tussen de bioscoop en de gemeente is mij niet bekend, maar wat belangrijk is, is dat de bioscoop uiteindelijk weer, alhoewel zeer beperkt, werd geopend en Miedema zich had neergelegd bij de noodzaak om de entreprijzen te verhogen.

Figuur 1: Advertentie uit de *Frisia*, 14-02-1963.

⁴⁶ "Alleen Kultuurfilms in Grouw", *De Frisia*, 17 januari, 1963.

Uit gepubliceerde advertenties in *De Frisia* blijkt dat naast DE OVERVAL nog een enkel weekend in april vertoningen werden georganiseerd, waarna er vervolgens geen advertenties meer te vinden waren. Uit krantenartikelen, die schreven over de daaropvolgende sluiting van Miedema's bioscoop in Lemmer, werd duidelijk dat de bioscoop in Grouw geen films meer vertoonde. Het blijkt gissen naar de oorzaak, misschien kwamen er te weinig bezoekers en was de bioscoop om die reden dus niet langer rendabel.

Op 12 mei 1963 sloot Miedema zijn tweede weekendbioscoop in Lemmer als protest tegen de vermakelijkheidsbelasting. Uit krantenartikelen blijkt dat na acht weken van protest de burgemeester van Lemmer, L. Brouwer, het betreunde dat ze het al zo lang zonder bioscoop moeten doen. Hij vond dat de bioscoop behoorde tot "de leefbaarheid van een plaats." Ook betreunde hij dat Lemmer geen filmvermaak kon bieden aan zijn vakantiegasten. Hieruit blijkt dat bioscoop en film in de gemeente werden beschouwd als toeristische attractie. Ondanks deze ontevredenheid over het sluiten van de bioscoop, weigerde de gemeenteraad toe te geven aan Miedema's eisen: "Nu toegeven zou in strijd zijn met onze waardigheid."⁴⁷ In de gemeenteraad was dit echter niet het enige standpunt. Een minderheid in de gemeenteraad vond namelijk dat het beter zou zijn om voorstellingen toe te staan zonder belastingen dan dat de huidige situatie langer zou voortduren: "In beide gevallen zou men het namelijk zonder inkomsten moeten stellen, maar in het eerste zijn we in elk geval verzekerd van een film."⁴⁸ De bioscoop in Lemmer bleef voor onbepaalde tijd gesloten en Miedema had inmiddels ook alle filmapparatuur weg laten halen, om deze in te zetten bij andere vestigingen.⁴⁹ Anders dan in Grouw weigerde Miedema in Lemmer de bioscoop te openen voor het vertonen van 'cultuurfilms'.

Het protest van het Amicitia Theater

Alvorens nader in te gaan op de discussie die gelijktijdig speelde in Sneek, is het noodzakelijk de verstandhouding te bespreken die Miedema en het Amicitia Theater hadden met de gemeente. Gebaseerd op uitspraken in de gemeenteraad van Sneek, had Miedema's bioscoop een goede reputatie in de gemeente en werd de filmprogrammering van een hoge culturele waarde geacht, zo stelde althans het raadslid Berkhout in de vergadering van 13 mei 1963.⁵⁰ Het bioscoopbedrijf werd door het gemeentebestuur gezien als een positieve toevoeging aan

---

⁴⁷ "Eerst films, dan pas kunnen we praten", *De Friese Koerier*, 30 juni, 1963.

⁴⁸ *ibidem*.

⁴⁹ "Filminstallatie in Lemmer weggehaald", *De Friese Koerier*, 8 juni, 1963.

⁵⁰ "Raadsnotulen, 13-05-1963, pagina 35," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

de leefomgeving.⁵¹ In Lemmer werd ook al duidelijk dat de gemeente de bioscoop zeer belangrijk vond en het als een onderdeel zag van de "leefbaarheid" van een plaats.

Na de sluiting van de twee weekendbioscopen wierp Miedema zijn hoofdvesting in de strijd. Op 8 april diende hij een verzoek in bij de B. en W. van Sneek om de 20% vermakelijkheidsbelasting, die geheven werd op alle filmvertoningen inclusief de cultuurfilms, in de gemeente te verlagen.⁵² Dit voorstel werd door de gemeenteraad behandeld op 13 mei 1963 en vervolgens afgewezen. (zie bijlage VI) Als reactie op de uitspraak van de gemeenteraad sloot Miedema zijn bioscoop op 17 mei.⁵³ Met de voortzetting van de bioscoopexploitatie in Amicitia onder de huidige financiële lasten en omstandigheden, zouden volgens Miedema alleen nog maar de materiële belangen van de gemeente worden gediend.⁵⁴ De gemeenteraad besloot op 4 juli Miedema's verzoek te herzien op voorwaarde dat hij zijn bioscoop eerst heropende voor het publiek. Miedema ging hiermee akkoord en heropende zijn bioscoop op 26 juli, zeven weken nadat hij hem gesloten had.⁵⁵ Het nieuwe voorstel van B. en W. op 19 september betrof een verlaging van 5% op de Nederlandse en culturele films.⁵⁶ Miedema was het hier niet mee eens en diende meteen een verzoek in bij de raad om dit voorstel te herzien. In de raad bleek bij de daaropvolgende raadsvergadering van 7 oktober onenigheid te zijn tussen de fractieleden omtrent het heffen van de vermakelijkheidsbelasting en was een meerderheid het niet langer eens met het voorstel van B. en W. Er werd een amendement ingediend om de vermakelijkheidsbelasting af te schaffen voor Nederlandse speelfilms en culturele films. De belasting op geïmporteerde films zou verlaagd worden met 5%. Dit besluit werd op 21 oktober aangenomen met een meerderheid van 12 tegen 6 stemmen.⁵⁷

In de volgende alinea's zal ik uitgebreid ingaan op de argumenten die werden gepresenteerd in deze kwestie. Hiermee wil ik aantonen hoe er intern discussie werd gevoerd over de nieuwe rol die de bioscoop in begon te nemen in de lokale samenleving en welke, zowel financiële als culturele, argumenten werden aangedragen. De grootste partijen binnen de gemeenteraadcoalitie waren de Partij van de Arbeid (PvdA), de Christelijk-historische Unie (CHU) en de Anti Revolutionaire Partij (AR). De drie kleinere partijen waren de Katholieke Volkspartij (KVP), de Communistische Partij van Nederland (CPN) en de VVD.

---

⁵¹ "Raadsnotulen, 13-05-1963, pagina 40," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

⁵² "Raadsnotulen, 08-04-1963, bijlage no. 55, pagina 114," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4148.

⁵³ "Amicitia, Sneek sluit vrijdag als bioscoop", *De Leeuwarder Courant*, 15 mei, 1963.

⁵⁴ "Amicitia, Sneek sluit vrijdag als bioscoop", *De Leeuwarder Courant*, 15 mei, 1963.

⁵⁵ "Sneker bioscoop gaat weer open", *De Friese Koerier*, 23 juli, 1963.

⁵⁶ "Raadsnotulen, 17-09-1963, bijlage no. 125, pagina 301," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4147.

⁵⁷ "Raadsnotulen, 21-10-1963, pagina 126," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

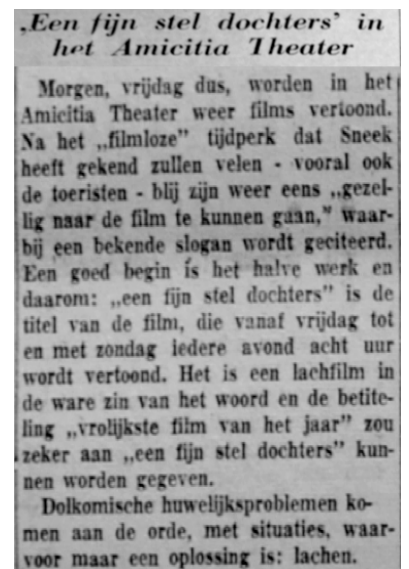
(zie bijlage V) Het argument dat Miedema gebruikte bij zijn verzoek aan de gemeenteraad om de gemakkelijksbelasting te verlagen was de opkomst van de televisie. Dit nieuwe medium zou volgens hem "ingrijpen op een groot gebied van het maatschappelijk leven, het gezin, de verenigingen en ook het bedrijfsleven en daarom is aanpassing in deze geschapen situatie noodzakelijk".⁵⁸ Dit zou niet alleen gelden voor zijn eigen bioscoopbedrijf, maar voor de hele amusementssector. De televisie zou het landschap van het publiekelijk vermaak veranderd hebben.

De burgemeester vond dat de gemeente niet verantwoordelijk kon worden gesteld voor deze veranderingen in de samenleving. Het bioscoopbedrijf zou, net als andere bedrijven die deelnamen aan het economisch verkeer, rekening moeten houden met de kostenfactoren en de veranderende omstandigheden op gebied van technologische vooruitgang.⁵⁹ De gemakkelijksbelasting was juist een gunstige uitzondering omdat zij mee schommelde met de inkomsten van ontvangen entreegelden. Met lage inkomsten droeg je dus als bioscoopexploitant ook minder geld af aan de overheid. Zo hield je altijd een bedrag over. Daarnaast had de raad geconstateerd dat Miedema zijn entreprijzen verhoogd had om zijn inkomsten gelijk te houden en dat het hierdoor verminderde bioscoopbezoek geen geldig motief was om de belasting te verlagen. De bezoeker zou de gemakkelijksbelasting moeten betalen en niet het bioscoopbedrijf.⁶⁰ De CHU en de PvdA vonden bovendien dat Miedema hen onvoldoende bedrijfscijfers had verstrekt, waardoor het bedrijfsresultaat van het bioscoopbedrijf moeilijk te controleren en te beoordelen was.

Zolang deze gegevens niet verstrekt werden zou de partij, net als de meerderheid van de PvdA-fractie, tegen het verzoek stemmen.

De Katholieke Volkspartij (KVP) vond echter dat een afschaffing van belasting op, door de bioscoopwet gekeurde, culturele films een redelijk verzoek was.⁶¹ Een minderheid in de PvdA-fractie was van mening dat het moeilijk was om de film op culturele waarde binnen Sneek te beoordelen en vond dat de bioscoop hier de dupe van werd. Als oplossing hiervoor werd een onderzoek voorgesteld om te kijken op welke wijze belastingvermindering zou kunnen worden toegepast.

Nadat Sneek een bioscooploze periode van zeven weken achter de rug had, werd het vraagstuk in juli na heropening van de

Figuur 2: Sneeker Nieuwsblad, 25 juli, 1963.

⁵⁸ "Raadsnotulen, 08-04-1963, bijlage no. 55, pagina 114," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4148.

⁵⁹ ibidem.

⁶⁰ "Raadsnotulen, 08-04-1963, bijlage no. 55, pagina 115," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4148.

⁶¹ "Raadsnotulen, 13-05-1963, pagina 38," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

bioscoop opnieuw in de gemeenteraad behandeld. (zie bijlage VII) De KVP vond dat de gemeente Sneek "de goede film als cultureel ontspanningsmiddel" niet kon missen. Er werden hier echter binnen de gemeenteraad geen argumenten voor gegeven. Een krantenartikel, dat de heropening van het Amicitia aankondigde, gaf wel een reden om tevreden te moeten zijn over de heropening van de bioscoop: het toerisme. (zie figuur 2) Hoewel de inwoners van Sneek genoemd werden als belanghebbenden bij de heropening werd er nadrukkelijk bij vermeld dat vooral de toeristen blij mochten zijn dat ze weer naar de film konden gaan. De bioscoop in Sneek was net als in Lemmer een belangrijke toeristische faciliteit voor de gemeente. Het artikel in figuur 2 benoemde deze toeristische belangen voor de gemeente Sneek en haar toeristische bezoekers: "Na het filmloze tijdperk dat Sneek heeft gekend zullen velen - vooral ook de toeristen - blij zijn weer eens "gezellig naar de film te kunnen gaan".

Tevens werd in het zomerseizoen in de maand augustus altijd de Sneekweek georganiseerd, een evenement dat vele bezoekers trok vanuit de hele provincie. (zie figuur 3) Het zou geen goede reclame zijn geweest voor de stad wanneer toeristen niet naar de bioscoop konden omdat er een conflict zou zijn met de gemeente.

De KVP stemde, na de heropening van de bioscoop, in met Miedema's stelling dat door de maatschappelijke omstandigheden bioscoopbedrijven in gevaar kwamen. Een minderheid in de PvdA-fractie voegde hier aan toe dat elke corporatie of stichting, die culturele manifestaties in de stad bracht, van gelijke faciliteiten moest genieten.⁶²

Het bioscoopbedrijf viel hier volgens een minderheid tegenwoordig ook onder en zou dus van dezelfde faciliteiten mogen genieten. Geen van deze andere culturele manifestaties hoefde nog gemakkelijksbelasting af te dragen omdat zij volgens de rijksinstantie voldoende bijdroegen aan de cultuur.

Als vaststaand kan worden aangenomen, dat naast de muziek, toneel, opera enz. ook film een cultureel medium is. Dit blijkt hier wel uit dat een rijksinstantie de films keurt op culturele waarde en bij uitzondering een film het predicaat "cultureel" verleent.⁶³

Figuur 3: Advertentie Sneekweek 1963

⁶² "Raadsnotulen, 04-07-1963, pagina 87," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

⁶³ "Raadsnotulen, 04-07-1963, pagina 86," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

De minderheid in de PvdA-fractie deed een voorstel om geen belasting te heffen op de Nederlandse culturele films. Ze vond het namelijk niet eerlijk dat het percentage van de vermakelijkheidsbelasting voor de Nederlandse films gelijk gesteld werd aan die van elke sensatie film. Deze had volgens de spreker dan ook geen "culturele strekking."⁶⁴ De CHU en een meerderheid in de PvdA-fractie waren het hier echter niet mee eens en vonden dat een verlaging van het belastingtarief op cultuurfilms een discriminatie was van de andere filmgenres.⁶⁵ Opnieuw werd door deze partijen benadrukt dat de bezoeker de belasting betaalde en niet het bioscoopbedrijf.⁶⁶ Een verlaging van inkomsten uit deze belastingvorm zou tevens zorgen voor een verlaging van uitgaven voor de gemeente of een verhoging van andere belastingen. Het bioscoopbedrijf zou op basis van de netto opbrengst 50% moeten afstaan aan filmhuur, journaalhuur en contributie aan de Bioscoopbond. Met de verlaging van de vermakelijkheidsbelasting zou dan een groter bedrag, dat normaal naar de gemeente ging, overgeheveld worden naar de filmverhuurders.⁶⁷ Dit tekort aan gemeente-inkomsten zou dan volgens de CHU bij een kleine groep mensen gehaald moeten worden, terwijl met de vermakelijkheidsbelasting juist een grote groep mensen getroffen werd, waaronder veel jongeren die niets bijdroegen aan de gemeentelijke belastingen maar toch van de voorzieningen profiteerden.⁶⁸ De VVD, die zich vooral afzijdig hield in het debat, stelde voor om dit financiële gat te dichtten met een verhoging van de veemarkttarieven. Deze waren volgens de liberalen op het moment bespottelijk laag.⁶⁹

B. en W. stelde voor om de vermakelijkheidsbelasting met 5% te verlagen voor alleen cultuurfilms en Nederlandse speelfilms.⁷⁰ Miedema, die inmiddels zijn bioscoop weer had geopend, verzocht de gemeenteraad na deze uitspraak om deze beslissing te herzien. Dit leidde tot een beslissende raadsvergadering waarin uiteindelijk besloten werd om de vermakelijkheidsbelasting volledig af te schaffen voor cultuurfilms en Nederlandse speelfilms; voor geïmporteerde sensatie films werd voorgesteld de heffing met 5% te verlagen. De gemeenteraad koos voor dit besluit omdat ze contact hadden gezocht met omliggende gemeenten die vergelijkbaar waren met de gemeente Sneek en het bleek dat deze gemeenten tot algehele vrijstelling van de vermakelijkheidsbelasting voor cultuurfilms hadden besloten. Welke gemeenten het precies waren werd echter niet door de raadsleden

---

⁶⁴ "Raadsnotulen, 04-07-1963, pagina 87," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

⁶⁵ "Raadsnotulen, 04-07-1963, pagina 88," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

⁶⁶ "Raadsnotulen, 04-07-1963, pagina 90," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

⁶⁷ "Raadsnotulen, 17-09-1963, bijlage no. 125, pagina 301," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4147.

⁶⁸ "Raadsnotulen, 21-10-1963, pagina 124," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146

⁶⁹ "Raadsnotulen, 21-10-1963, pagina 125," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146

⁷⁰ "Raadsnotulen, 17-09-1963, bijlage no. 125, pagina 301," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4147.

aangegeven. Daarnaast was de PvdA-fractie van mening dat er voorheen door de raad te veel naar de financiële consequenties was gekeken en dat er te weinig aandacht was voor het cultuurmedium film.⁷¹ Als er geen culturele films gedraaid zouden worden, dan zou dat een achteruitgang zijn voor de cultuur in Sneek. De PvdA sprak zichzelf hiermee in het debat tegen, aangezien een meerderheid van hun partij in eerdere besprekingen van dit conflict exact hetzelfde had gedaan. De PvdA beweerde dat nieuwe adviezen van de Wiardi Beckman Stichting de leidraad waren geweest voor hun nieuw ingenomen perspectief. De Wiardi Beckman Stichting was, en is, een wetenschappelijk bureau gelieerd aan de PvdA en bestudeerde en analyseerde belangrijke politieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Op basis hiervan leverden ze voorstellen voor vernieuwing van politieke beginselen en beoordelingsnormen. Zij leverden advies over vraagstukken waar de PvdA mee geconfronteerd werd.⁷² De exacte redenen waarom de stichting de PvdA-fractie in Sneek van koers liet veranderen is mij onduidelijk en ik heb hier ook geen verdere gegevens over. De KVP voegde aan de stelling van de PvdA toe dat het bioscoopbezoek absoluut terug zal lopen wanneer de entreprijzen nog meer zouden worden verhoogd.⁷³ De CHU-fractieleden vonden dat de PvdA en de KVP met deze uitspraak een particuliere firma bevoordeelden. Indien de bioscoop van Miedema niet rendabel zou blijken in de huidige omstandigheden, dan zou de CHU bereid zijn tot concessies. Volgens de fractieleden bleek dit nog niet uit de beschikbare gegevens van Miedema.

Het doorslaggevende argument in de discussie was vooral dat de cultuur belangrijker werd gevonden dan de financiële belangen. Binnen de PvdA-fractie werd er meer waarde gehecht aan het culturele belang van de gemeente dan aan het financiële belang. De bioscoop werd volgens hun ook gezien als onderdeel van dit culturele belang en zou van dezelfde faciliteiten gebruik moeten kunnen maken als de andere culturele manifestaties. Deze manifestaties hoefden namelijk geen gemakkelijksbelasting meer af te staan.

Met de koerswijziging van de PvdA was er uiteindelijk een meerderheid in de raad die instemde met het verlagen van de gemakkelijksbelasting. (zie bijlage VIII)
Uit het citaat hieronder blijkt dat de culturele belangen het hadden gewonnen van de financiële belangen.

Onze fractie erkent de grote waarde van culturele films. De raad zal hier moeten

---

⁷¹ "Raadsnotulen, 21-10-1963, pagina 122," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

⁷² Wiardi Beckman Stichting, geraadpleegd op 28 mei, 2014, <http://www.wbs.nl/over-de-wbs>

⁷³ "Raadsnotulen, 21-10-1963, pagina 125," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

afwegen de waarde van de culturele manifestaties tegen het verlies van een gedeelte van de belastinggelden. Er is een groot verlangen dat de films beter worden en dat er meer Nederlandse films komen. Dat mag de gemeente wel een paar centen kosten. Dit verlies moeten we in gezamenlijk overleg opvangen.⁷⁴

De rode draad in de discussie tussen Miedema en de gemeente was het vraagstuk "welke keuze in het grootste belang van de gemeente was." Het doorslaggevende argument, dat wanneer de bioscoop gesloten werd vanwege de gemakbelasting dit ten koste zou gaan van de cultuur in Sneek. Hoewel de gemeente vooral culturele argumenten aandroeg om de belasting te verlagen en financiële redenen gaf om dit te weigeren, valt het te betwisten in hoeverre de beslissing om de kwestie weer te herzien na zeven bioscooploze weken puur uit cultureel belang was of mede uit financieel belang. Evenementen in de zomer trokken namelijk een hoog aantal bezoekers en zorgden voor inkomsten voor Sneek. Hoewel dit niet genoemd werd in het debat kunnen we niet aannemen dat de cultuur het enige argument was om de gemakbelasting te verlagen.

Wat uit de cijfers van de NBB blijkt, is dat er elk jaar in de maanden juli en augustus een stijging van het bioscoopbezoek te zien is. We zien in zowel 1961, 1962 en 1963 dat er steeds een opleving plaatsvindt ten opzichte van de vorige twee maanden en de maanden erna. Omdat dit landelijke cijfers zijn kan ik hiermee niets concreets zeggen over de situatie in Sneek, maar ik kan wel bevestigen dat er in juli en augustus, de vakantie maanden, landelijk een stijgende lijn in het bioscoopbezoek was. (zie bijlage IV) Bioscopen deden het dus goed in de vakantie maanden en kunnen daarmee ook gezien worden als toeristische trekpleister.

---

⁷⁴ "Raadsnotulen, 21-10-1963, pagina 125," archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

5. Conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar de rol van de bioscoop binnen de leefomgeving van Sneek in de jaren zestig en hoe het bioscoopbedrijf zich verhiel tot de lokale overheid.

Ik heb me gericht op het lokale conflict, dat zich afspeelde in Sneek tussen bioscoopexploitant Johan Miedema en de gemeente Sneek. Allereerst heb ik uitgelegd hoe de bioscoop zich verhiel tot de overheid in de vooroorlogse periode en welke rol de NBB hierin speelde. De bioscoop werd in deze periode van verzuiling gezien als een zedelijke bedreiging en een leerschool voor crimineel gedrag. De gemakkelijksbelasting werd, volgens de NBB, door de verzuilde overheid ingezet om het bioscoopbezoek te beperken.

Vervolgens heb ik de naoorlogse periode behandeld en besproken wat er veranderd was voor de bioscopen ten opzichte van de vooroorlogse periode. De overheid ging film meer als drager van de Nederlandse identiteit zien en film werd meer beschouwd als een culturele aanwinst binnen de gemeenschap. Ondanks deze positieve benadering van het medium liep, met de komst van televisie, het bioscoopbezoek achteruit. Het werd hierdoor lastiger om de gemakkelijksbelasting af te dragen, terwijl andere culturele instellingen deze niet hoefden af te dragen en zelfs subsidies ontvingen. Het bioscoopbedrijf voelde zich hierdoor benadeeld.

Tenslotte heb ik de argumenten van de lokale discussie tussen Miedema en de gemeente, met betrekking tot het afschaffen van de gemakkelijksbelasting in Sneek, geanalyseerd. Binnen de gemeenteraad werd er gediscussieerd over de waarde van de bioscoop binnen de gemeenschap nadat Miedema zijn bioscoop uit protest had gesloten. Miedema's voornaamste argument was de gewijzigde omstandigheden voor de bioscoop. Televisie bood een oneerlijke concurrentie ten opzichte van de bioscoop. De gemeenteraad vond zichzelf hier niet voor verantwoordelijk, bedrijven moesten rekening houden met dergelijke veranderingen. De kosten voor deze belasting zouden tevens, door middel van hogere toegangsprijzen, bij de bioscoopbezoeker moeten liggen. Uit de kranten werd duidelijk dat de aanwezigheid van een bioscoop vooral in het belang was van de gemeente Sneek. Daarbij werd nadrukkelijk vermeld dat naast de inwoners ook de toeristen konden genieten van deze ontspannende activiteit. Het doorslaggevend argument, voor afschaffing van de gemakkelijksbelasting, was uiteindelijk dat het bioscoopbedrijf culturele manifestaties in de gemeente bracht en daarom van dezelfde faciliteiten moest kunnen genieten als andere culturele instellingen. De gemeenteraad besloot om deze belasting volledig af te schaffen voor Nederlandse en culturele films en met 5% te verlagen voor de geïmporteerde sensatiefilms.

De hoofdvraag van dit onderzoek is: Wat kan het conflict in Sneek ons zeggen over de verhouding tussen de gemeente Sneek en het plaatselijke bioscoopbedrijf en wat zegt dit over de rol van de bioscoop binnen de leefomgeving in de jaren zestig?

Anders dan in de vooroorlogse jaren werd film meer benaderd als legitieme vorm van vermaak. Dit blijkt onder andere uit het feit dat cultuurfilms geïdentificeerd werden als films die de Nederlandse identiteit uitdroegen naar het buitenland. Deze films zouden ook voor de eigen bevolking een vorm van cultuur uitdragen. In Sneek werd bij de discussie van de gemeenteraad meerdere malen het aspect van de cultuur aangehaald. Er werd duidelijk een andere waarde toegekend aan de cultuurfilms dan aan de geïmporteerde films. Dit bleek uit het verzoek van de B. en W. aan de gemeenteraad waarin zij verzochten om de belasting met 5% te verlagen, alleen voor de cultuurfilm. Het wordt hier duidelijk dat de gemeente Sneek voornamelijk geïnteresseerd was in films die de Nederlandse cultuur aan hun inwoners uitdroegen. Waar aan dit argument in het begin van de lokale discussie minder waarde gehecht werd, ontwikkelde dit zich in de latere gesprekken tot een doorslaggevend argument voor de verlaging van de vermakelijkheidsbelasting. Een prominent punt werd dat het niet tonen van films, in het bijzonder cultuurfilms, als een culturele achteruitgang in Sneek werd gezien. Uiteindelijk vond de gemeente het behoud van Nederlandse cultuurfilm een investering waard en werd de vermakelijkheidsbelasting volledig afgeschaft voor deze films. Uit dit lokale conflict blijkt dat de gemeenteraad de bioscoop waardeerde maar vooral op basis van de cultuurfilms die vertoond werden.

De gemeente Sneek had ook financiële belangen bij het bioscoopbedrijf. In de eerste plaats was de heffing van de vermakelijkheidsbelasting op het bioscoopbedrijf een belangrijke inkomstenbron. Dit werd vaak in de gemeenteraad als argument tegen de belastingverlaging genoemd. Na de afschaffing en verlaging van deze belasting, kan gezegd worden dat het bioscoopbedrijf nog steeds een belangrijke inkomstenbron was omdat het bioscoopbezoekers van buiten de stad trok. Dit werd niet alleen duidelijk uit krantenartikelen maar bleek ook uit het handelen van de gemeenteraad. De gemeenteraad drong er ten slotte op aan om Miedema's bioscoop weer geopend te hebben tijdens de zomermaanden, tijdens de Sneekweek, een periode dat veel toeristen de stad bezochten. Hieruit blijkt dat de bioscoop als een belangrijke stimulans kon worden gezien voor de leefbaarheid en het toerisme in Sneek. De gemeente Sneek had twee belangen bij het hebben van een bioscoop in hun plaats: cultureel belang en financieel belang. De bioscoop vertoonde films, die dragers waren van de Nederlandse cultuur, daardoor werd de bioscoop beschouwd als culturele manifestatie. De

bioscoop zorgde vervolgens voor promotie van de gemeente, trok bezoekers, waaruit meer inkomsten gegenereerd konden worden.

Door dit lokale conflict te bestuderen en het, zoals Maltby voorstelt, te benaderen als een microgeschiedenis heb ik kunnen vaststellen dat er in dit conflict sprake was van vergelijkbare belangen als in de vanuit het landelijk perspectief geschreven literatuur. De film en het bioscoopbedrijf werden in de jaren zestig meer gewaardeerd door de landelijke overheid en de lokale overheden. Dit gebeurde echter vooral op het gebied van de cultuurfilms. Wat in deze microgeschiedenis als nieuw aspect naar voren is gekomen is de invloed van het toerisme. Het openstellen van de bioscoop tijdens de Sneekweek was erg belangrijk voor de gemeenteraad en dat is een duidelijke indicatie van het belang van de bioscoop voor de lokale samenleving van Sneek als stad.

In dit onderzoek heb ik gekeken naar de gemeenteraadsnotulen, de NBB jaarverslagen en krantenartikelen. Hoewel het gelukt is om een goed beeld te krijgen, betreffende de gang van zaken rondom het conflict, is Miedema's argumentatie onderbelicht gebleven. Ik mis het perspectief van Miedema vanuit zijn bedrijf. Ik heb geen bedrijfsgegevens en bezoekersaantallen kunnen vinden dus ontbreekt het overzicht van hoe het met zijn bioscoopbedrijf ging in de jaren zestig. Er bevinden zich bij de Vereniging Historisch Sneek (V.H.S.) vijf mappen met bedrijfsdocumenten die afkomstig zijn uit het Amicitia Theater. Deze documenten bevatten echter alleen historische foto's van verbouwingen, affiches van de bioscoop, theater programma's en koopaktes van het bedrijfspan. In deze documenten ontbreken jaarverslagen, bedrijfscijfers en bezoekersaantallen. Een vergelijking met de NBB jaarverslagen toont aan dat Miedema de algemene lijn volgde die door de Bond was uitgezet. Ik heb veel van zijn standpunten kunnen onderbouwen met algemene argumenten die aangedragen werden vanuit de NBB. Daarnaast heb ik een aantal interviews uit het *Sneeker Nieuwsblad* en *De Friese Koerier* gevonden waarin hij zijn mening over de kwestie gaf. Daarnaast mis ik het perspectief van de burgers in Sneek. De impact die de bioscoopsluiting had op hun dagelijks leven zou een nieuw perspectief bieden kunnen op het conflict.

In de literatuur wordt, vanuit een landelijk perspectief, veel geschreven over de veranderende houding van de overheid ten opzichte van het bioscoopbedrijf in de jaren zestig. Nederlandse films worden meer als culturele films gezien die de Nederlandse cultuur overbrengen en een opvoedende rol hebben voor de bevolking. Wat echter ontbreekt in deze teksten is een lokaal perspectief. De notie dat bioscopen onderdeel zijn geworden van het dagelijkse leven van de bewoners en als toeristische trekpleister beschouwd konden worden, blijkt uit het lokale perspectief van mijn onderzoek. Zoals Maltby stelde, is

macrogeschiedenis opgebouwd uit informatie verkregen uit microgeschiedenis. Deze casus in Sneek is een microgeschiedenis, die laat zien hoe de rol van de bioscoop is veranderd ten opzichte van de vooroorlogse periode, en die specifiekere analyseert wat de redenen waren van deze gewijzigde rol.

De gebruikte methode blijkt heel geschikt te zijn om informatie te verkrijgen over dit lokale conflict. Sommige aspecten zijn echter onderbelicht gebleven. Het ontbreken van de bedrijfsgegevens van Miedema maakt dat zijn visie op het conflict geheel uit secundaire bronnen gehaald is. Ook is het ontbreken van gegevens over hoe inwoners van Sneek de bioscoop in Sneek beleefden een gemis. Dit vereist echter een andere methode van onderzoek.

Mijn lokale onderzoek biedt perspectief voor nadere vervolgonderzoeken.

Vanwege de noodzaak om de nadruk te leggen op de bioscoop in Sneek, is de rol van de weekendbioscopen in Grouw en Lemmer beperkt gebleven in dit onderzoek. Globaal heb ik hier een schets van gegeven om de aanloop naar het conflict in Sneek te omschrijven, maar ik ben hier verder niet specifiek geweest. Daarom zou ik een vervolgonderzoek willen voorstellen. Lemmer is hier de meest interessante casus omdat dit conflict langer duurde en nog speelde lang nadat in Sneek een oplossing was gevonden. Een krantenartikel "Lemster jeugd demonstreerde voor filmvoorstellingen" uit *de Leeuwarder Courant* van 28 februari 1964 maakt duidelijk dat deze situatie zorgde voor protest bij de jeugdige inwoners van het dorp. De twee vestigingen zijn, na de korte heropening in Grouw, voor onbepaalde tijd gesloten gebleven.⁷⁵ Een vervolgonderzoek naar deze vestigingen zou het historische beeld van de strijd tegen de gemakkelijksbelasting in de naoorlogse periode kunnen uitbreiden. Dit zou meer inzicht kunnen geven in het belang van de bioscoop in het dagelijkse leven van de burger. Door onderzoek te doen naar meer lokale situaties, en door deze te blijven vergelijken met het landelijk perspectief, zullen we een rijker en gedetailleerder beeld krijgen van de rol van de bioscoop in de samenleving van de naoorlogse periode.

---

⁷⁵ "Miedema had groter verlies: bioscoop van Oosterwolde gaat dicht", *De Friese Koerier*, 16 juli, 1965.

Literatuurlijst

Dibbets, Karel. "Economische concentratie en geografische spreiding: een analyse van zeven verschillende jaren," in *Bioscoopketens in Nederland: Economische concentratie en geografische spreiding van een bedrijfstak, 1928-1977*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1980.

Dibbets, Karel. "Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen", in *Geschiedenis van de Nederlandse film en bioscoop tot 1940*, geredigeerd door Karel Dibbets en Frank van der Maden, 229-270. Weesp: Wereldvenster, 1986.

Dibbets, Karel. "Het taboe van de Nederlandse filmcultuur," in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, jaargang 9, nr. 2 (2006): 46-64.

Heuvel, Mark van den. "Jeugd tussen traditie en moderniteit. Transformaties van naoorlogse jeugdcultuur en het beheer over de jeugd." In *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig.*, door Paul Luykx en Pim Slots, 171-190. Hilversum: Verloren, 1997.

Heuvel, J.H.J. Van den, *De Moraliserende Overheid: Een eeuw filmbeleid*. Utrecht: Lemma, 2004.

Hofstede, Bart, "De naoorlogse geschiedenis van film in Nederland," *Nederlandse cinema wereldwijd. De internationale positie van de Nederlandse film*. Amsterdam: Boekmanstudies, 2000.

Maltby, Richard. "On the Prospect of Writing Cinema History from Below", in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 9, nr. 2 (2006): 74-96.

Righart, Hans. *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict*. Amsterdam: Arbeiderspers, 1995.

Schroor, Meindert. *Sneek, van veenterp tot waterpoortstad*. Friesland: Stichting Afûk, 2011.

Van Oort, Thunnis en Fransje de Jong, André van der Velden. "De bewogen beginjaren van de Nederlandsche Bioscoop Bond, 1918-1925" in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* jaargang 16, nr 2 (2013)

Bronnenlijst

Cinema Context. www.cinemacontext.nl

De krant van toen: online archief Leeuwarder Courant. www.archiefleeuwardercourant.nl

Delpher. www.delpher.nl

Gemeente Archief Sneek (Zuidwest Friesland)

Internationaal instituut voor Sociale geschiedenis. "Biografieën van Nederlandse ondernemers." laatst gewijzigd 17 februari 2014. <http://www.iisg.nl/ondernemers/pdf/pers-1020-01.pdf>

“Jaarverslagen Nederlandsche Bioscoopbond 1949-1975” Archief NBB, te vinden in de bibliotheek van het EYE instituut Amsterdam.

Toen en nu in Friesland, <http://www.edugis.nl/lesmodules/toenennu>

V.H.S. Vereniging Historisch Sneek. www.vhsneek.nl

Wiardi Beckman Stichting, <http://www.wbs.nl>

Bijlage I: Bioscopen in Friesland in de jaren 60

Plaats	Bioscoopvestiging	Eigenaar	Activiteit
Bolsward	De Doele	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1942 - 1965
Dokkum	Harmonie	Harmonie B.V. (Dokkum)	1954 - 1994
Drachten	Cinema Modern	Firma onbekend (directie R. Kijlstra- Wagenaar)	1914 - 2001
Franeker	Amicitia	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1931 - 1994
Gorredijk	Flora	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1942 - 1965
Grou	Van Stralen	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1948 - 1963
Harlingen	Schouwburg	Harlinger Bioscoop N.V.	1945 - 1970
Heerenveen	Witte Bioscoop	Heerenveensche Witte Bioscoop N.V.	1912 - 1973
Heerenveen	Schouwburg	Schouwburg Exploitatie N.V. (Heerenveen)	1935 - 1990
Joure	City	Firma Schouten (directie: D.J. Schouten Jr.)	1956 - 1985
Leeuwarden	Leeuwarder Bioscoop	Vereenigde Nederlandsche Bioscopen N.V.	1915 - 1985
Leeuwarden	Palace	Vereenigde Nederlandsche Bioscopen N.V.	1916 - 1993
Leeuwarden	Harmonie	Culturele Centra Leeuwarden, Stichting	1929 - 1976
Leeuwarden	Tivoli	Vereenigde Nederlandsche Bioscopen N.V.	1928 - heden
Lemmer	Nutsgebouw	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1942 - 1965
Noordwolde	Oosterhof	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1942 - 1965
Oostenwolde	De Zon	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1932 - 1965
Sneek	Amicitia	Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf (Sneek)	1923 - 1998
Wolvega	Asta	Onbekend	1960 - 1985
Totaal aantal bioscoopvestigingen in Friesland: 19 (verdeeld onder 15 plaatsen)			
Joh. Miedema N.V. Bioscoop- en Theaterbedrijf bezit 8 van de 19 bioscopen en heeft daarmee procentueel 42,11% van alle bioscopen in Friesland. ($8 : 19 \times 100$)			
Van de 15 plaatsen heeft Miedema in 8 plaatsen bioscoopvestigingen. (53,30%)			

Bron: *Toen en nu in Friesland*, <http://www.edugis.nl/lesmodules/toenennu>
Cinema Context, www.cinemacontext.nl

Bijlage II: Miedema's vaste bioscoopvestigingen in Friesland

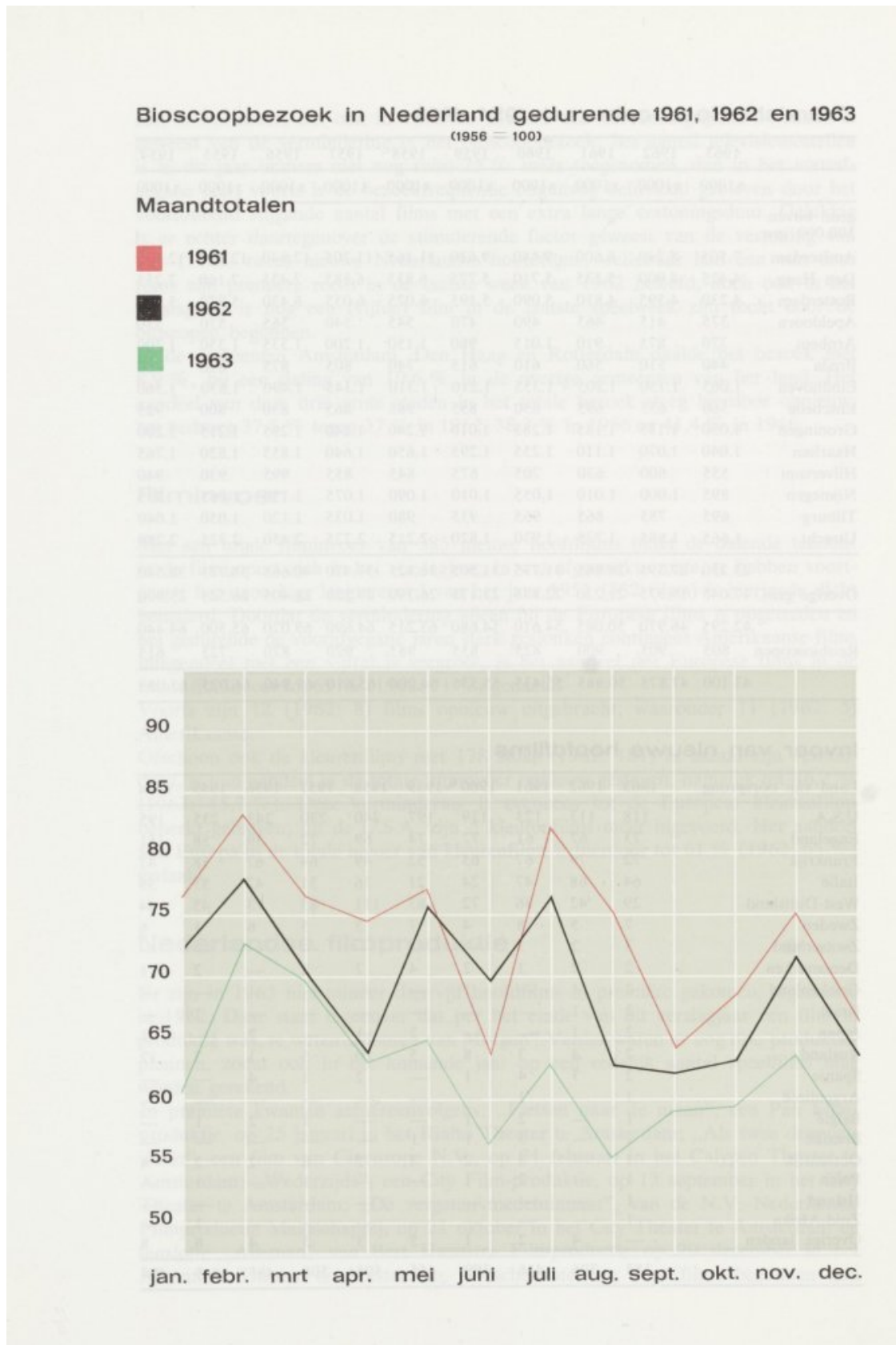

Bron: *Toen en nu in Friesland*, <http://www.edugis.nl/lesmodules/toenennu>

Cinema Context, www.cinemacontext.nl

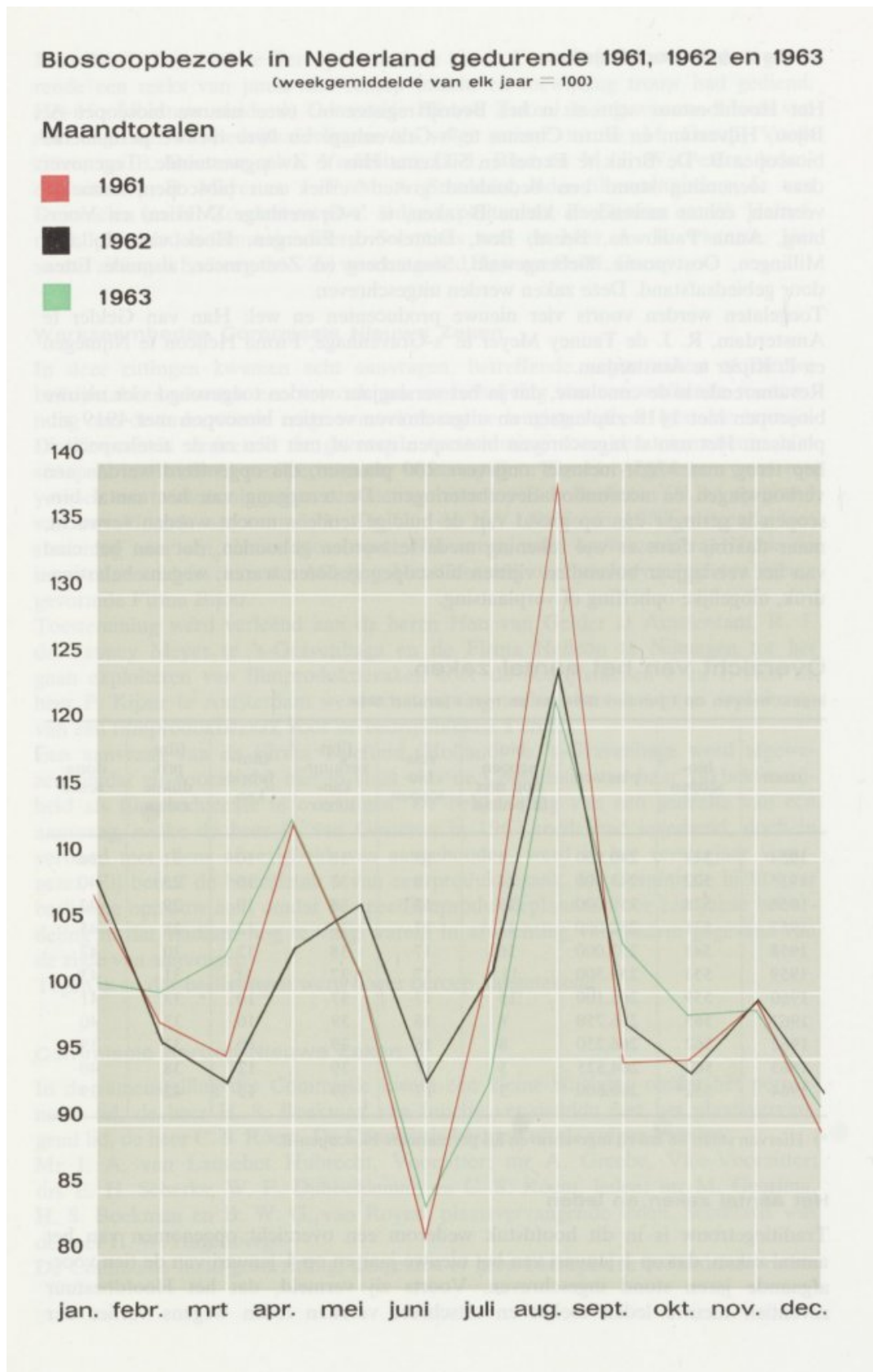

Bijlage III: Bioscoopbezoek in Nederland gedurende 1961-1963

Bron: Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 11.

Bijlage IV: Bioscoopbezoek in Nederland gedurende 1961-1963 (weekgemiddelde)

Bron: Archief Nederlandsche Bioscoopbond, jaarverslag 1963, 30.

Bijlage V: Politieke zetelverdeling in Sneek, 1962-1966

De politieke zetelverdeling in Sneek			
Voorzitter: L. Rasterhoff (burgemeester) Gemeentesecretaris: K. Koster			
Partij	Aantal zetels in 1962	Aantal zetels in 1966	Vertegenwoordiging
PvdA <i>Partij van de Arbeid</i>	7	7	H.W. Fijlstra Tj. Lichthart K. Sipkens-vd Hoek M.A. Boonstra W. van Dijk I. Bergsma H. de Blauw
KVP <i>Katholieke Volkspartij</i>	2	2	Joh. J. Lampe J. Berkhout J.P. de Vries
PCG / CDA <i>Protestants Christelijke groepering</i> (Samenwerking tussen de CHU en de AR vanaf 1962)	8	8	CHU: <i>Christelijk-historische Unie</i> J. Zeilstra M. Baaijens G. Boomsma AR: <i>Anti Revolutionaire Partij</i> B. de Vries W.G. Baarda E. Metz J. Blok
VVD	1	1	Th. van der Werf T. Joustra
CPN <i>Communistische Partij van Nederland</i>	1	1	

Bron: Meindert Schroor, *Sneek, van veenterp tot waterpoortstad*. Friesland: Stichting Afûk, 2011.

Bijlage VI: Standpunten van fractieleden over de zaak Miedema in raadsvergadering van 11 mei, 1963.

Verzoek Miedema: Het verlagen van de gemakkelijksbelasting op bioscoopvoorstellingen.		
<i>Fractielid</i>	<i>Eens / Oneens</i>	<i>Argument</i>
De Blauw (PvdA)	Eens	Het is moeilijk om de film op culturele waarde te beoordelen en vind dat de bioscoop daar de dupe van wordt. Er mag een onderzoek ingesteld worden op welke wijze er belastingvermindering mag ingesteld worden.
Boonstra (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij standpunt van Van Dijk.
Van Dijk (PvdA)	Oneens	Miedema kon ons niet de economische gegevens verstrekken waar wij om vroegen. Hij beroept zich op zijn uitkomsten, maar dan moeten wij ook in de gelegenheid zijn dat te controleren. We willen eerst economische gegevens zien.
Sipkens v.d. Hoek (PvdA)	Eens	Het is niet mogelijk de belasting te annuleren maar wel zou voor culturele films een korting kunnen worden toegepast. (deels standpunt van Berkhout) Als wij Miedema ten goede komen zal dat alleen maar de infrastructuur tussen beide partijen ten goede komen.
Bergsma (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Fijlstra (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Lichthart (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Joustra (VVD)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Blok (PCG)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Baarda (PCG)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
De Vries (PCG)	Eens	Sluit zich aan bij het standpunt van Berkhout
Baaijens (PCG)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Metz (PCG)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Lampe (KVP)	Eens	Sluit zich aan bij het standpunt van Berkhout
Berkhout (KVP)	Eens	Wil het verzoek ten dele tegemoet komen: een afschaffing is mogelijk voor alleen culturele films.
Rasterhoff (Voorzitter)	Oneens	De bezoekers betalen de belasting. Indien Miedema niet rendabel moet hij zijn entreprijs verhogen.

Bron: Raadsnotulen, 13-05-1963, archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

Bijlage VII: Standpunten van fractieleden over de zaak Miedema in raadvergadering van 4 juli, 1963.

Stelling: Miedema moet als "culturele manifestatie" van gelijke faciliteiten genieten. Verlaging van de belasting zou eerlijk zijn voor Miedema.		
<i>Fractielid</i>	<i>Eens / Oneens</i>	<i>Argument</i>
De Blauw (PvdA)	Eens	Iedere corporatie die culturele manifestaties in de stad brengt, moet van gelijke faciliteiten genieten. Miedema draagt met het vertonen van Nederlandse cultuur- en speelfilms bij aan de cultuur van Sneek.
Boonstra (PvdA)	Oneens	Subsidiering is een bevorderende maatregel voor cultuur. Belastingheffing is een maatregel die het individu in staat stelt om van de cultuur te genieten. Film, muziek en toneel zijn alle drie inderdaad culturele media. Het is overdreven om de verordening van de vermakelijkheidsbelasting te wijzigen voor 1 medium (de culturele films en Nederlandse films die maar 5 of 6 keer per jaar uitkomen) Dat is discriminatie tegenover de andere soort films.
Van Dijk (PvdA)	Oneens	Subsidie kan alleen worden toegekend aan lichamen die geen winst beogen en leggen dan ook een volledige boekhouding over. Bij Miedema is hier echter geen sprake van.
Sipkens v.d. Hoek (PvdA)	Oneens	Eerst wel voorstander voor verlaging van belasting bij eerste aanvraag, maar sinds Miedema de gemeente onder druk heeft gezet veroordeeld hij zichzelf.
Bergsma (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Fijlstra (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Lichthart (PvdA)	Oneens	Sluit zich aan bij het standpunt van Van Dijk.
Blok (PCG)	Onbeslist	Er kan alleen gepraat worden als Miedema zijn bioscoop heropend.
Baarda (PCG)	Onbeslist	Er kan alleen gepraat worden als Miedema zijn bioscoop heropend. (<i>Zelfde standpunt als Blok</i>)
De Vries (PCG)	Oneens	Het voorstel is onnodig. De raad heeft deze kwestie diepgaand bestudeerd en volledig behandeld. De raad zou zijn eigen waardigheid weggooien wanneer deze kwestie na de eerste afwijzing opnieuw behandeld zou worden.
Baaijens (PCG)	Oneens	Er blijven onvoldoende argumenten voor geleverd. De bezoekers betalen immers de belasting en niet Miedema.
Lampe (KVP)	Eens	Miedema heeft toch verhelderende gegevens geleverd (al dan niet de volledig eindcijfers) en daarnaast is het een gemengd (toneel en muziek) bedrijf die de afgelopen twaalf jaar nog nooit de zaalhuur heeft verhoogd voor verenigingen e.d.
Berkhout (KVP)	Eens	Door maatschappelijke veranderingen zien we goed geleide bioscoopbedrijven in gevaar komen en we kunnen de goede film als cultureel ontspanningsmiddel niet missen. Miedema heeft een zeer verantwoorde programmering. "Beruchte" kastukken zijn in Sneek nog niet langs gekomen.
Rasterhoff (Voorzitter)	Onbeslist	Een nieuw advies van B. en W. is onnodig. Miedema mag een nieuw verzoek indienen bij de gemeenteraad mits hij eerst zijn bioscoop opent.

Bron: Raadsnotulen, 04-07-1963, archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.

Bijlage VIII: Standpunten van fractieleden over de zaak Miedema in raadsvergadering van 21 oktober, 1963.

Amendement Van Dijk (PvdA): Afschaffing van de vermakelijkheidsbelasting op culturele films en Nederlandse films.		
<i>Fractielid</i>	<i>Voor / tegen</i>	<i>Argument</i>
Van Dijk (PvdA)*	Voor	
Boonstra (PvdA)*	Voor	
De Blauw (PvdA)*	Voor	
Sipkens v.d. Hoek (PvdA)*	Voor	Sneek de cultuur moet bevorderen. Als er geen culturele films gedraaid zouden worden, dan is dat een achteruitgang. "Met het bouwen van mooie woonwijken zijn we er niet."
Bergsma (PvdA)*	Voor	Beweerd voorgesteld te hebben om eerst een onderzoek in gesteld te hebben wat de gevolgen zouden zijn van een afwijzing van de verlaging en of dit het waard zou zijn dat een aantal taken van de gemeente hieronder zouden moeten lijden.
Fijlstra (PvdA)	Voor	
Lichthart (PvdA)	Voor	
* De gehele fractie van de PvdA vindt dat B. en W. zich met het voorstel teveel bezig houden in hun argumentatie met de geldbuidel van de gemeente terwijl de gemeenteraad juist verwacht dat zij de cultuur een warm hart toedroegen.		
Blok (PCG)	Tegen	
Joustra (VVD)	Voor	Sluit zich aan bij het standpunt van V.d. Werf
Zeilstra (PCG)	Tegen	
Baaijens (PCG)	Tegen	De bezoeker de belasting betaalt en niet N.V. Miedema! De PvdA bevoordelen een particuliere firma. Indien Miedema niet rendabel blijkt in de huidige omstandigheden dan zijn we bereid tot concessies. Alleen blijkt dit niet uit de beschikbare gegevens van Miedema.
De Vries (PCG)	Tegen	Hij vindt dat de PvdA nu het missende gemeentegeld bij de kleine groep mensen die al zwaar belast zijn vandaan wil gaan halen, terwijl je bij de vermakelijkheidsbelasting juist een grote groep mensen treft, waaronder veel jongelui die niets bijdragen in de gemeentelijke belastingen maar toch van de gemeentelijke voorzieningen profiteren.
Baarda (PCG)	Tegen	Sluit zich aan bij het standpunt van Baaijens
Berkhout (KVP)	Voor	De bioscopen zijn niet rendabel met het hoge prijspeil. De entreprijs kan echter niet straffeloos worden verhoogd omdat dan het bioscoopbezoek nog meer terug zal lopen.
Lampe (KVP)	Voor	Sluit zich aan bij het standpunt van Berkhout.
V.d. Werf (VVD)	Voor	Amicitia neemt een belangrijke plaats in binnen de gemeente. Gezien de uitgaven van andere gemeenten, heeft Miedema wel recht op verlaging. De veemarkttarieven zijn op het moment bespottelijk laag dus met een verhoging van de belasting in die sector kan het tekort aan belastinginkomsten worden gedekt.
Rasterhoff (Voorzitter)	Tegen	Deelt het standpunt van Baaijens

Bron: Raadsnotulen, 21-10-1963, archief gemeente Sneek, archiefnummer: 4146.